ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 481 ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ — 27 ԱՊՐԻԼ 1861

արեկան գինն է 140 դրամ
Վեցամսեայ ,, 75 ,,
Մեկ ծանուցումը տողին 5 դրուշ է
Ստորագրութիւնները կանխիկ են:
Ստորագրութիւնները ամեն ամսոյն 1ի եւ 15ին կը սկսին:

ՄԱՄՈՒ

ԼՐԱԳԻՐ

Դուրս երթալիք լրագիրներուն համար ծախքը առնողին վրայ է:
Լրագրոյս վերաբերեալ նամակ կամ ո եւ իցէ գրութիւն խմբագրին պիտ ուղղուի. եւ ասոնց համարուն ծախքը խրկողին վրայ է:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

ԱՕԳ

Օսատկի տօնին պատճառաւ երկուշաբթի և երեքշաբթի օրերը լրագրոյս տպարանը գոց ըլլալով, հրատարակութիւնը երեկ չորեքշաբթի չկրցաւ կատարուիլ և այսօրուան մնաց։

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼԻՍ 27 ԱՊՐԻԼ

Եւրոպական վերջին լրագիրները պաշտօնական նշանաւոր դրութիւն մը կը բերին մեզ ժամանակիս ամենէն կարեւոր խնդրոյն վրայ։

Այս նշանաւոր դրութիւնն է Իտալիոյ նոր թագաւորութեան արտաքին դրծոց պաշտօնեայ Ռավուր կոմսին շրջաբերական ծանուցագիրը, որով Ս. Եղբեր Իմմանուէլ թագաւորին կառավարութիւնը մանրամասնաբար և ճշդիւ կը բացատրէ Իտալական խնդրոյն ներկայ վիճակը, իր բռնած ու բռնելիք ընթացքը, և այն վիճակէն ու ընթացքէն հաւանական նպաստ և հարկաւ ծագելիք հետեւանքները։

Դրուածքին չափազանց ընդարձակութիւնը մեզ չներելով ամբողջ թարգմանել զայն, բաւական կը համարինք խնդրոյն ներկայ վիճակին վերաբերեալ մասերը միայն համառօտել։

Ռավուր կոմսը հաստատելէ եւոլ թէ Իտալիոյ գաւառներուն միութիւնը Իտալացւոց մեծագոյն մասին բաղձանաց արդիւնքն է, յայտարարութիւն կընէ թէ Ս. Եղեռտիկի գաւառներուն Իտալիոյ միութենէն դուրս մնալը անկանոն բանմընէ, որ միշտ կը յուզէ միտքերը, և Աւստրիոյ հետ բարեկամական յարաբերութիւններ հաստատելու և տեւական խաղաղութիւն ապահովցնելու արգելք կըլլայ։ Բայց միանգամայն կը խոստովանի թէ բարձրագոյն կարգի նկատմունքներ կան որ Իտալիոյ կառավարութեան չեն ներեր Իտալացւոց զգացմանցը դրդումներուն հետեւիլ։

« Եւրոպայի այժմեան վիճակին մէջ, կրսէ Ռավուր կոմսը, Ս. Եղեռտիկի խնդիրը չկրնար առանձին կերպով լուծուիլ։ Ուստի թէ որ զէնքով լուծելու փորձ ըլլար, այնպիսի հրդեհ մը կը բորբոքեր որուն աւերումները խիստ հեռուները կըրնային հասնիլ, և պատասխանատուութիւնն ալ այն կառավարութեան վրայ կիյնար, որ առանց հակառակորդէ մը բռնիսլուելու՝ իր զօրքերը սահմանագլուխէն անդին անցուներ։

« Աւստրիոյ կառավարութիւնը մէկէն 'ի մէկ ապատամիտ ճամբայներու մէջ մնաց։ Առանց վարանելու մէկդի ձգեց այն սկզբունքները՝ որ 1848ին ու 1849ին անդրներէն 'ի վեր ընդուներ էր։ Տերութեան բոլոր գաւառներուն մէջ այնպիսի սահմանադրութիւններ հաստատեց՝ զորոնք դատելու միտք չունիմ, բայց Եւրոպայի պինտ յառաջադէմ ազգաց դատափարներուն վրայ հիմնեալ կերեւին։ Մինչ այն Ս. Եղեռտիկի երկիրը կայսերական այս նոր դրութեան բարիքներէն զուրկ մնացած է։

« Տերութեան ուրիշ ամեն գաւառներուն մէջ ժողովրդեան ժողովներ կը սահմանուին, երեսփոխանաց ժողովներ կը գումարուին, ազատութիւնը կը կաղմուի։ Իսկ Ս. Եղեռտիկի մէջ՝ ասոնք չըլլալէն զատ, հրապարակները զօրաց բանակատեղի եղած են, և պաշարման վիճակէ զատ ուրիշ կառավարական դրութիւն անհնար եղած է։ Եռանկ հակառակ երեւոյթ մը չէ՞ համոզեր դժուարահաւատները թէ Աւստրիա՝ ինչ ջանք որ ընէ, ինչ փոփոխութիւն որ մտցուցնէ իր ներքին կառավարական դրութեանը մէջ, չկրնար Ս. Եղեռտիկի մէջ իր դիրքը փոխել։ Այս կրողութիւնը միայն բաւական չէ՞ Եւրոպայի հասարակաց կարծիքն յորդորելու որ Ս. Եղեռտիկի խնդրոյն խաղաղութեամբ լուծումը պահանջէ։

« Իտալիոյ գաւառաց միութեան գործը միայն Անգղիա ճանչցաւ և ընդունեց՝ իր ազատամիտ աւանդութեանցը հաւատարիմ կենալով, և այսպէս բարեկարգութեամբ կանոնաւորութեամբ և չափաւորութեամբ կատարուած շարժումի մը համար իր համակրութիւնը բարձրաձայն յայտնեց։ Բայց միւս տերութիւններն իրենց հաւանութիւնը չյայտնեցին և այս նոր վիճակը չճանչցան, բայց թշնամական դիրք մ'ալ չբռնեցին։ Պրուսիան Աւստրիա պաշտօնական կերպով բողոքեց միջին Իտալիոյ գաւառներուն Ս. Եղեռտիոր Իմմանուէլ թագաւորին իշխանութեանը ներքև միանալուն դէմ, նոյն գաւառներուն վրայ իր ունեցած իրաւունքները, ինչպէս նաև իրեն հետ միաբանող իշխանաց իրաւունքները պահելով։ Ասկրցուց՝ թէ և խորհրդաբար՝ որ իր պահանջմունքները յարմար դատած առենին քալեցնելու իրաւունքը իրեն կը պահէ։

« Ասոնցմէ կը հետեւի որ Ցուրիխի դաշնադրութենէն Սարտենիայի և Աւստրիոյ կառավարութենց համար ծագած կացութիւնը զգալի կերպով փոխուեցաւ, և Սարտենիայի կառավարութիւնը այս միջոցիս իր դէմը կառավարութիւն մը ունի որ չուզեր զինքը ճանչնալ և Իտալիոյ վրայ իր պահանջմունքներն ամբոխ կը բերէ։

« Ս. Եղեռտիկ գիտենք որ Աւստրիոյ կառավարութիւնը քանի մը անգամ յայտարարութիւն ըրաւ թէ մեր վրայ յարձակելու դիտաւորութիւն չունի թէ որ մենք իր սահմաններն յարգենք։ Այս յայտարարութեան արժէքը կասկածի տակ չենք ձգեր, և հետեւաբար մեր երկիրն Աւստրիոյ հետ պատերազմական վիճակի մէջ համարելէ հեռու ենք։ սակայն անհնար է ծածկել որ իրաց բնութիւնը և Ցուրիխի դաշնադրութեան ստորագրեալներն 'ի վեր անցած անցքերը՝ մեզ անսովոր դժուար և վտանգաւոր դիրքի մը մէջ դրած են յիշեալ տերութեան նը կատամբ։ »

Ռոմի և Ս. Եղեռտիկի խնդիրներն Անգղիոյ Լորտերուն խորհրդարանին մէջ ալ շահագրգիռ վիճաբանութիւններու առիթ եղան։

Լորտ Էլենպօրու հարցուց թէ Պապին հոգեւոր անկախութիւնը Իտալիոյ թագաւորին աշխարհական իշխանութեան հետ համաձայնեցընելու միջոց մը գտնելու համար թագաւորական կառավարութիւնը կը բանակցի՞ Պաղեայ կառավարութեան հետ։ « Ս. Հիմա խնդիրը Իտալիոյ անցեալ դէշ կառավարութիւնն ներուն վրայ չէ, ըսաւ յիշեալ Լորտը, այլ պէտք է ջանալ, որ ասանկ յաջողութեամբ սկսեալ գործ մը բարի վախճանի մը հասնի, յօգուտ ոչ միայն Իտալացւոց, այլ և հաւատոյ։ Իտալական միութիւնն այս կէտը հաստատող անցքերուն մէջ նախախնամութեան ձեռքը պէտք է ճանչնանք, բայց շէնքին յարկը կամ դմբեթը կը պակսի։ Հարկ է որ նոր թագաւորութիւնն իրեն մայրաքաղաք ունենայ Ռոմը։ այն ժամանակը միայն Իտալիոյ այլ և այլ մասերուն ներքին անհամաձայնութիւնները կը դադրին և մեծ ու հզօր ազգ մը կըլլայ։ Բայց գաղղիական զօրաց Ռոմ նստին արդելք եղած է այս մեծ գործին։ Այսպիսի վիճակի մը վերջ տալը աւելի օգտակար կըլլայ Պաղեայ՝ և նոյն իսկ Պապին ալ։ »

Ս. Եղեռտիկի խնդրոյն վրայ ալ հետեւեալ խօսքերն ըսաւ։ » Յամանակին եկաւ Աւստրիոյ համար, որ արդարութիւն ընէ Իտալացւոց։ Իտալացիք կուզեն Ս. Եղեռտիկը ձեռք անցունել և իրենց թագաւորութեան հետ միացընել։ Աւստրիա կը յամառի և չուզեր տալ։ Սոր հետեւանքը ան կըլլայ որ Իտալացիք աչքերնին Պաղեայ պիտի դարձուցեն, որպէս զի իրենց օգնական ըլլայ Աւստրիացիներն Իտալիայէն վռնտելու համար։ Կը յուսամ որ Աւստրիա իր շահերն աւելի լաւ պիտի ճանչնայ։ »

Այս առարկութիւններուն հետեւեալ պատասխանը տուաւ կառավարութեան պաշտօնեայ Լորտ Օտհաւզ։

« Թագուհւոյն կառավարութիւնն այդ կերպով բանակցութիւն մը բացած չէ։ Անգղիա բողոքական տերութիւն մը ըլլալով՝ չկրնար խառնուիլ այնպիսի խնդրոյ մը որ կաթոլիկ եկեղեցւոյ գլխոյն կը վերաբերի։ Թագուհւոյն կառավարութիւնը կը կարծէ որ Պաղեայ լաւ կընէ թէ որ իր զօրքերը Ռոմէն հանէ, և այս մասին իր կարծիքն յայտնելու զանցառութիւն չըներ։ բայց իրեն չեմնար ըսել թէ ինչ կերպով Պապին հոգեւոր անկախութիւնը կրնայ ապահովիլ, և ոչ ցուցընել թէ գաղղիական զօրքերն Ռոմէն ելլելէն ետեւ Պապին և Իտալիոյ կառավարութեան մէջ յարաբերութիւններն ինչպէս պէտք է հաստատուին։ »

Ս. Եղեռտիկի խնդրոյն գալով, Լորտ Օտհաւզ ըսաւ թէ չկրնար երկար բարակ քննութիւններ ընել հասկընալու համար թէ Աւստրիոյ բանին կուգայ Ս. Եղեռտիկը տալ։ բայց խմացուց թէ Անգղիոյ կառավարութիւնը ամեն ջանք 'ի դործ կը դնէ խաղաղութիւնն հաստատ պահելու համար, և աւելցուց թէ Իտալիոյ միութեան գործը աւելի լաւագոյն կերպիւ կրնայ դլուխ ելլել համբերութեամբ և չափաւորութեամբ, քանթէ յիշեալ թեբակղզին և անոր հետ բոլոր Եւրոպա պատերազմի սոսկումներուն մէջ ձգելով։

Լորտ Քլարէնտըն հաւնեցաւ Լորտ Ս. օտհաւզին տուած պատասխանին, և ան ալ հաստատեց թէ Ռոմ Իտալիոյ մայրաքաղաք պէտք է ըլլայ։

Լորտ Տերպի ալ կուզէ երեր որ Իտալիա երկու թագաւորութեան բաժնուէր, մէկը հիւսիսային և միւսը հարաւային։ ասանկով Ռոմի խնդրոյն լուծումն ալ կը դիւրանար։ Բայց որովհետեւ Իտալացիք ուրիշ կերպ դատեցին, բնական է որ Ռոմ իրենց մայրաքաղաքն ըլլայ բաւ։

Իտալիոյ խորհրդարանին մէջ ապրիլ 6/18ին օրը եղած աղմկալից նիստին վրայ հետեւեալ տեղեկութիւնները կը բերեն Եւրոպական լրագիրները։

Պարիզեցի զօրապետը՝ որ Նաբոլեի թագաւորութեան բարձմանէն ետեւ Բարբերա կղզին իր ադարակը քաշուեր էր, այս օրերս թուրին երթալով, ապրիլ 6/18ին օրը խորհրդարանը դնաց։ Ներս մտած ատենը ժողովականք ծափահարութեամբ ընդունեցին զինքը։ Դիչ մը ետքը Գ. Ոկքաղօլի անուն երեսփոխանը հարցուց կառավարութեան պաշտօնեայներուն թէ ի՞նչ պատճառաւ հարաւային Իտալիոյ բանակը լուծեցին։

Պատերազմական պաշտօնեայ Գ. Ֆանթի երկար բացատրութիւններով պատասխանեց Գ. Ոկքաղօլի հարցմանը, և կառավարութեան ըրած տնօրէնութիւնը պաշտպանեց։

Սոր պատասխան տալ ուզելով Պարիզեցի զօրապետը, ծանր ամբաստանութիւններ ըրաւ պաշտօնէից դէմ, և վերջապէս ըսաւ թէ հարաւային Իտալիոյ մէջ եղբայրասպան պատերազմ մը հանելու պատճառ եղան։ Այս խօսքին վրայ մեծ աղմուկ մը եղաւ խորհրդարանին մէջ, և ժողովականաց մեծագոյն մասը բողոքել սկսան 'ինպատտ պաշտօնէից։

Նախագահը չկրնալով աղմուկին հանդարտեցընել, ատենը դադրեցուց։ Լուրութիւնը վերահաստատուելէն ետեւ, Պարիզեցի զօրապետը նորէն խօսք ուզեց, և այս անգամ չափաւորութեամբ խօսեցաւ։ Իր զինուց ընկեր և մտերիմ Գիքսիո զօրապետն ալ հաշտասիրութեան ու համաձայնութեան հրաւէր կարդալով ժողովականներուն՝ իր խօսքերը ծափահարութեամբ ընդունուեցան։ Պաշտօնէից նախագահ Ռավուր կոմսն ընդունեց Գիքսիո զօրապետին հրաւէրը և խօսք տուաւ Պարիզեցի զօրապետին ըրած բուռն խօսքերը մոռնալու։ Պարիզեցի առաջարկեց որ բոլոր ազգը զինուորի Անգղիոյ պէս, և աւելցուց թէ իր կողմն և պաշտօնէից կողմն հաշտութիւն ու համաձայնիլը կուզուի՝ պէտք է կամաւոր զօրաց բանակը վերակազմել և զանոնք Նաբոլի խրկել Գուլիելմոյ ապստամբութիւնը զսպելու համար։

Ռավուր կոմսը պաշտպանեց Պարիզեցի այս առաջարկութիւնը, և կամաւոր զօրաց բանակը վերակազմելու որ-

շուտ եղաւ։

Լեհաստանէն գրուած լուրերուն՝ յելով՝, Ռուսիոյ կառավարութիւնը Վարշաւայի մէջ խստութիւնն աւելցընելու եռեռէ է։ Բազիրներուն արգիլուած է երկրին գործերուն վրայ խօսիլ։ Նմանապէս խստիւ արգիլուած է մեռելոց ազգականներէն՝ ի զատ անձանց յուղարկաւոր երթալ և սգոյ նշաններ կրելը։ Լեհաստան մնող ճանապարհորդներուն վրայ բարակ քննութիւններ ու զգուշութիւններ կը լլան։ Վարշաւայի բոլոր հրապարակներուն մէջ զօրաց դունդեր բանակած են վրաններու նեղքև։

Գաղղիական Մոնիթէօռ պաշտօնական լրագիրն հետևեալ դիտողութիւնները կընէ Վարշաւայի անցքերուն նը կատմամբ Գաղղիոյ լրագիրներուն բռնած ընթացքին վրայ։

«Գաղղիոյ լրագիրները Վարշաւայի անցքերուն վրայ այն հինաւուռդ համակրութիւնը կը ցուցընեն, զոր միշտ յարուցած է Լեհաստան Եւրոպայի մէջ։ Բայց, այս համակրութեան ցոյցերը Լեհաստանի օգտակար ծառայութիւն մը չեն ըներ թէ որ հասարակաց կարծիքը սխալեցընեն՝ ենթադրել տալով թէ կայսեր կառավարութիւնը քաջալերութիւն կուտայ այնպիսի յոյսերու դորոնք չկրնար գոհ ընել։ Այն վերհանձնական դաշափարները զորոնք Աղէքսանդր կայսրը ցոյց տուաւ իր գահակալութեան օրէն, և գեղացւոց ազատութեան մեծ գործը՝ հաւաստի գրաւականներ են Լեհաստանի վիճակը բարւոքելու մասին ունեցած բաղձանքը՝ ի գործ դնելու։

Գաղղիական Ռէյի և Ռանթուի լրագիրները կը ծանուցանեն թէ գաղղիական կառավարութիւնը որոշում՝ ըրեր է Ասորեստան խրկած զօրքերը պայմանաժամին լրանալուն (յատ։ յունիս 5ին) Գաղղիա դարձնելու, և հետևաբար հրաման խրկերէ Թուլոնի ծովական իշխանութեանց որ յիշեալ զօրքերուն փոխադրութիւնը համար պէտք եղած նաւերը պատրաստուին։

Գաղղիական Մոնիթէօռ լրագիրը կը ծանուցանէ թէ Փարիզի նորընտիր դեսպան Վ. սեմ. Վ. Էլի փաշան ապրիլ 9/21ին՝ Նաբոլէոն կայսեր ներկայանալով իր վկայագիրները մատուցեր է։

Կայսրը սիրալիր ընդունելութիւն մը ըրեր է Նորին վսեմութեան, և իր յատուկ բարեկամութիւնն անոր յայտնելու համար՝ քովը մօտենալով ձեռքը սխմեր է։

Վ. Էլի փաշային՝ Նաբոլէոն կայսեր առջև ունեցած այս համբուրումը Գաղղիոյ և Բ. Դրան մէջ եղած բարեկամական յարաբերութեանց աւելի զարգանալուն նպաստող բարենշան առիթ մըն է։

Մարսիլիայէն լատ։ մայիս 4 և Լոնտրայէն մայիս 6 թուով մայրաքաղաքիս Պօրսան եկած հեռագրական լուրեր կը ծանուցանեն թէ Եւրոպայի քաղաքականութիւնը խաղաղական է։

Ամերիկայի Մեքսիկայի հետ—Սահմանքայ մէջ քաղաքական պատերազմն սկսեր է։

Կ. Պօլսոյ հետ գործ ընող երեք պատուաւոր սեղանաւորներու թուղթերը ետ խրկուեր են։ սակայն կարգի մտնելու յոյսեր կան եղեր։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ընդհանուր երկուշաբթի իրիկուն Արտաքին գործոց պաշտօնեայ բարձրագոյն Վալի փաշան մեծ ճաշ մը տուաւ որուն ներկայ էին Բ. Դրան նախարարներն ու տերութեանց դեսպաններուն մեծագոյն մասը։

Մայրաքաղաքիս Պարսից դեսպան Միրզա Հիւսէյին խանը երեքշաբթի օրը Օսմանեան Ռիւբ Սուտ շոգենաւով մայրաքաղաքէս ճամբայ ելաւ Աղէքսանդրիա և անկէց Մէքքէ ուխտի երթալու համար։

Յիշեալ դեսպանին բացակայութեան ժամանակը հայրապետի Նարիման խանը պիտի կատարէ դեսպանութեան պաշտօնը։

Բ. Դրան արտաքին գործոց պաշտօնատան օտար լեզուաց թղթակցութեան գրանենակին վերատեսուչ վսեմաշուք Սահակ Աղրո էֆէնտին՝ որ վսեմափայլ Ֆուատ փաշային հետ Պէրութ գացած և հոն օտար տերութեանց գործակալներուն յանձնաժողովին նախագահ եղած է, քանի մը օրէն մայրաքաղաքս կ'սպասուի յիշեալ յանձնաժողովին անդամներուն հետ։

Մայրաքաղաքիս Հռուրիէ տ'Օռիան լրագիրը կը ծանուցանէ թէ կայսերական կառավարութիւնը Մոլտաւ—Վալաքիայոյ ըրած խնդիրներուն որոշմանը համար դեսպանաժողով ընելու առաջարկութիւն ըրեր է դաշնակից տերութեանց։

Մայրաքաղաքիս Ժուռնալ լրագիրը լուր կուտայ թէ Նիքշիշ շրջակայքները բռնող Գարատաղցիներն ու ապստամբները՝ յիշեալ քաղաքը պաշար տանող խումբ մը (40—50) անկանոն զօրաց վրայ յարձակելով՝ ամենն ալ ջարդեր են։

Այս նոր կալ դաւաճանութիւններուն վերջ տալու համար ապրու միջոցներ ձեռք կառնու կայսերական կառավարութիւնը։

Կըսուի թէ Անգղիոյ սեղանաւորները երկու գործակալ խրկեր են Փարիզ, որոնք Գաղղիոյ մեծ սեղանաւորներուն հետ խորհրդակցելով որոշեր են 100 միլիոն ֆրանքի փոխատուութիւն մը ընել Բ. Դրան, որպէս զի տերութեան գանձը ազատի Ղալաթիոյ սեղանաւորներուն ունեցած պարտքէն, և անոնց ալ գործը շտկուի։

Կայսերական հրամանաւ՝

Մաղաղաճեան Մարգար էֆէնտին, Երկանեան Ռէթիկ էֆէնտին և Աղթին էֆէնտին չորրորդ կարգի պաշտօնատարութեան աստիճան ընդունեցան։ Այն էֆէնտիները անտառաղիտութեան դպրոցին աշակերտներէն են, որոնք վերջին ատենները ուսմունքնին լրացընելով վիայական առին։

Դարձեալ Կայսերական հրամանաւ՝

Իզզէթ էֆէնտին Լաթաքիէի դայմագամ անուանեցաւ փոխանակ Մաղհար էֆէնտիին։

Մէհէմէտ Բէշիռ պէյը Պաղտատի Ընէհ և Տելիմ նահանգներուն դայմագամ անուանեցաւ փոխանակ Հասան աղային։

Դարձեալ կայսերական հրամանաւ՝

Միրիմիրան Հիւսէյին փաշան Օխրիտայի դայմագամ անուանեցաւ։

Ինքսիատէս էֆէնտին տեսչութեան պաշտօնատան Խոթինթաքի ատենին անդամ անուանեցաւ։

ԱԶԳԱՅԻՆ

Արտաքին ժողովը երեկ արտաքոյ կարգի նիստ մը ընելով յանձնաժողով մը կազմեց որուն պաշտօնը պիտի ըլլայ եկեղեցական բարեկարգութեան միօրինակ յարատևութեանը հսկել և պէտք եղած անօրէնութիւնները Արտաքին ժողովոյն առաջարկել։

Այս յանձնաժողովին անդամներն են՝

Գէորգ Արքեպիսկոպոս Գատրիարք։
Մանուէլ վարդապետ Թէրայի։
Ներսէս վարդապետ Խասգիւղի։
Տ. Գէորգ Մայր եկեղեցւոյ։
Տ. Գէորգ Խասգիւղի։
Տ. Յովհաննէս Հիւնքեարպէյեանեան։

Գաղաքական ժողովոյ յայտագրին մէջ նշանակեալ ազգային կարևոր տնօրէնութեանց քաղուածին շարունակութիւնը։

(Տես թիւ 480)

3

Ամասիոյ եւ Մարզուանու Հայ ժողովուրդներէն 200 հոգիի չափ անձինք Տէրութեան ծանրաբեռն տուրքերէն իրենց թէ ազատելու համար՝ յուսահատութեամբ կրօնափոխութեան դիմեր էին օտար քարոզիչներու հրապուրիչ խոստմանց խաբուելով։ Գաղաքական ժողովս իսկոյն այս դժբաղդութեան առաջքը առնելու աշխատեցաւ, ամեն ջանք՝ ի գործ դնելով Բ. Դրան մօտ, եւ հրամանագիրներ ստանալով յիշեալ ժողովրդեան իրաւացի խնդրանացը համաձայն։

Տեղւոյն Առաջնորդը այս գործոյս մէջ անփոյթ կեցած ըլլալուն, եւ եղելութեան վրայօք Ազգային վարչութեան տեղեկութիւն անգամ տուած չըլլալուն, ժողովս՝ իր ԺԵ երորդ նիստին՝ կրօնական ժողովոյ հետ խորհրդակցելով, խառն մասնաժողով մը կազմեց, որ բոլոր առաջնորդներուն համար հրահանգներ պատրաստէ։

Եւ որովհետեւ Գաղաքական ժողովս հետզհետէ փորձով կը տեսնէր, որ գաւառական ազգայնոց կողմէն եկած աղերսագիրներուն մէջ՝ եղելութիւնները չափազանցութեամբ կը պատմուին, որով Ազգային վարչութեան եւ Բ. Դրան մէջ եղած յարաբերութեանց վնաս կրնայ պատճառել, որոշեց որ (մինչեւ խառն ժողովին հրահանգները պատրաստուիլը) անմիջապէս Առաջնորդներուն յատուկ նամակներ դրուին, որ միշտ իրենց գրութիւններուն մէջ՝ եղելութեանց ճիշդ պատմութիւնը ընեն, որպէս զի չափազանցութեամբ իրաւունքնին վտանգի մէջ չի ձգեն։

4

Ժողովս՝ իր մէջէն՝ նաեւ Ելմտական եւ Ցնտեսական խորհուրդներէն՝ մասնաժողովը կազմեց հին պարտուց հաշիւները քննելու եւ ստուգելու, եւ անոնց վճարման յատկացեալ նուէրներն ընդունելու համար, եւ որոշեց, որ մինչեւ 1860 դեկտեմբերի վերջը եղած Ազգային ծախքն ալ հին պարտուց կարգը անցնի։ Նուէրները հաւաքելու մասին Միրիճան Ամիրային ազգասիրական ջանիցը համար՝ ժողովս իր ԻԲ երորդ նիստին՝ յատուկ շնորհակալութիւն յայտնեց, եւ ԻԴ երորդ նիստին՝ որոշեց, որ յիշեալ մասնաժողովը՝ նախագահութեամբ Միրիճան Ամիրայի՝ մնայուն ըլլայ, մինչեւ հին պարտուց հաշիւներուն կատարելապէս գոցուիլը։

5

Ժողովս խնդրեց Ս. Պատրիարքէն, որ Կրօնական ժողովը խնամք տանի ժամ յառաջ իրենց երկիրը խաւարելու այն պանդուխտ եկեղեցականները, որ Պոլսոյ մէջ յատուկ պաշտօն չունին, ու չուկաները եւ խաները կը բնակին։

6

Ժողովս շնորհակալութեամբ հաստատեց ուսումնականաց ընկերութիւն մը, որ ազգային հին պարտուց վճարման օգնելու համար՝ հայրապետի Երեւելիներէն նուէր հաւաքելու յանձնառու եղած է, եւ հաճութիւն տուաւ Ելմտական եւ Ցնտեսական խորհուրդներուն, որ յիշեալ ընկերութեան խնդրած 20ական դուրուշնոց անդորրագիրները կընքեն ու անոր յանձնեն՝ վերոդրեալ պայմանաւ։

7

Ժողովս շնորհակալութիւն յայտնեց Միսաքեան Վարդերես աղային, որ այժմէն 5000 դուրուշ շնորհել խոստացաւ, վեց տարեկան ամսերուն՝ որը տարուն մը ապադային ապահովցնելու համար Հիւանդանոցին ելլալէն ետքը։

8

Ըստ որում Ազգային հաստատութեանց համար գնեալ կամ կտակեալ անշարժ կալուածոց (ըստ օրինաց Տէրութեան) հեռագիրները մասնաւոր անձանց անուան վրայ կ'ըլլան, ժողովը որոշեց որ այսպիսի անձինքէ առնուած անդորրագիրներուն մէջ՝ իրենց որդւոց ստորագրութիւններն ալ գրանուին, որպէս զի հետ մահուան ծնողաց՝ ժառանգութեան պահանջմունք յարուցանելով Ազգային հաստատութեանց վնաս չի հասցնեն։

9

Մարաշէն գիրեր առնուեցան, որովք կ'իմացուի թէ Զէյթունի Հայք հարստահարութեանց չի դիմանալով, զինուք դիմադրութիւն ըրեր են զիրենք հարստահարողներուն։ Ժողովս գիրեր խրկել տուաւ տեղւոյն կառավարութեան, որ Հայոց պաշտպանութիւն ընէ, եւ աղդայնոց՝ որ հնազանդութիւն ընեն։ Միանդամայն Սրբազանը անձամբ գնաց բարեխօսութեան՝ տարտաքին գործոց տեսուչն։

10

Գաղաքական ժողովը՝ իր վերջաբանութիւնը ընելէն առաջ՝ Սահմանադրութեան ազդօգուտ պտուղներն աւելի զգալի կերպիւ ցուցնելու համար, քանի մը խօսք ընել արժան կը դատի Տեսուչ խորհրդոց յայտագիրներուն վրայ։

Նախ՝ կ'սկսի համառօտել Ուսումնական եւ Դատաստանական խորհրդոց յայտագիրները, որոնք փոքր ինչ ուշ հասած ըլլալով՝ չի կրցան տպուիլ մէկալներուն պէս, միայն թէ ձեռագիր օրինակները Դիւանին յանձնուեցան։

Առաջինէն կը տեսնուի, որ Ուսումնական խորհուրդը չորս ու կէս ամսուան շրջանին մէջ՝ չորեքտասան կանոնաւոր նիստ ըրած է, եւ կատարած գլխաւոր գործերուն մէջ հետեւեալները՝ աւելի ուշադրութեան արժանի են։

Ա. Ազգային Ընդհանուր դաստիարակութեան հիմնադրի մը խմբագրութիւնը, որուն նպատակն է ամեն դպրոցներուն միօրինակ ընթացք մը տալ ըստ Սահմանադրութեան, եւ անոնց բարեկարգութիւնը հաստատ հիման վրայ հաստատել։

Բ. Դպրոցական Հայերէն դասագիրքեր յօրինելու համար յանձնաժողովի մը կազմութիւնը։

Գ. Ազգային Ատոռէպ մը հաստատելու որոշումը։

Դատաստանական խորհրդոյն յայտագրին նայելով՝ տասն եւ վեց կամ տասն եւութ նիստերու մէջ երեսնի չափ գործ դատեր, ու խաղաղութեամբ եւ արդարութեամբ վերջացուցեր է։

Ցնտեսական խորհրդոյն յայտագրին ակնարկելով, առաւել բաղմատեսակ կը դրտնեմք անոր գործողութիւնները, որոնց գլխաւորներն են։

Ա. Խնամակալ տիկնանց ընկերութիւնը, որուն պաշտելի անունը եւ գովելի գործքերը ամեն ազգայնոց սիրտերը դրաւեր են, եւ հիւանդանոցի խղճալեաց բերանները օրհնութեանց աղբիւրներ ըրեր են։

Բ. Կտակի հոգաբարձութիւնը, որ արդէն կանոնադրութիւն մը պատրաստած է, որով կտակական գործողութիւնները օրինաւոր եւ ապահով հիմանց վրայ կարգադրելով՝ Ազգային կտակողներուն մեծ յոգոր եւ քաջալերութիւն կրնայ ըլլալ՝ իրենց ջերմեռանդն բարեպաշտութիւնը հանդարտութիւն՝ ի գործ դնելու համար։ եւ կարծեմք չեմք սխալիր, եթէ այժմէն ըսեմք որ ժամանակաւ այս հոգաբարձութիւնը՝ իր բարոյական բարիքներէն զատ՝ Ազգային եկամտից ալ երեւելի աղբիւր մը պիտի ըլլայ։

Գ. Հիւանդանոցի հոգաբարձութիւնը, որուն յայտագրին իւրաքանչիւր տողը մէկ մէկ բարեպաշտական գործողութիւն կրնայ համարուիլ։ Անոր մէջ՝ նախորդ եւ այժմեան հոգաբարձութեան տարբերութիւնը աւելի չօշափելի կ'երեւի (բաց՝ ի բարեկարգութեանց եւ երջանկագոյն վիճակէ խղճալեաց) սա հետեւեալ քանի մի բաղդատական թուանշաններէն, որոնք ամենեւին մեկնութեան կարօտ չեն։

Ըստ հին հոգաբարձութեան	Ըստ նոր հոգաբարձութեան
1859 Տարեկան ծախք հիւանդանոցի ղ. 970,795_26	Նոյնը 1864ին էջ 450,000
1860 Ինամակալաց » 845,160_20	Կամ ամսական 450,000
Տարեկան վարձք դարձանէից » 225,960	Նոյնը ամենի դարձանէից 112,500
Տարեկան ընտանեաց 49,800	Տարեկան ղամ 12,000
Օրական չեն լսուիր 5 հոգւոյ 200 դրամ	Նոյնը 1 հոգւոյ 500 դրամ

Հիւանդանոցի հոգաբարձութիւնը Ազգային Մոմարանին վրայ դեռ չի խօսիր, որովհետեւ նոյն գործարանը նոր յանձնուեցաւ իրեն։ Բայց հարկաւ անոր գործողութեանցը պիտի սկսի մօտերս, մանաւանդ երբոր այն Ազգային հաստատութեան ապրին անդին գտնուած գրամագլխին դեռ մէկ մասը իւր ձեռքը անցնի։ եւ այն ատեն կը յուսամք, որ ուշադրութեան արժանի քանի մի թուանշաններ ալ անոր վերաբերեալ յայտագ-

րին մէջ պիտի տեսնեմք, ինչպէս որ արդէն նշոյլ մը կ'երևուի Ելմտական խորհրդոյն յայտարարին ութերորդ երեսը գտնուած ցուցակին մէջ։

Հոգաբարձութիւնը չէ յիշատակեր նաեւ այն բարեպաշտ անձանց օրհնեալ անունները, որ Ազգային Հիւանդանոցին օգտակար յիշատակներ ընծայեր են։

Խօսքերնուս կարգը եկաւ Ելմտական յայտարարին վրայ։

Խօսո՛ւն եւ կենդանի նկարագիր Ընդհանուր վիճակի Ազգային Ելեւմտից։ Հոն կը տեսնէ Ազգը, թէ իւր բարեպաշտութիւնը մանաւանդ այս վերջին տարիներս, ինչ է տուեր մշանջենաւոր եւ ի՞նչ տարեկան, յօգուտ ազգային հաստատութեանց։ բայց երբոր կը փնտռէ ակնկալեալ օգուտը, անոր տեղը կը գտնէ... ի՞նչ... պա՛տք... դարձեալ պա՛տք։

Ահա՛ այս պարագն է որ ազգային կեդրոնական վարչութեան առաջին եւ կիսամեայ շրջանը առաւելապէս դժուարցուց։ ուստի անոր ծանրութիւնը իւր վրայէն վերցնելը առաջին հոգը եղաւ։ Ազգին դիմեց։ Ազգը նոյնմբ։ 4ին՝ Ընդհանուր ժողովով իրեն երկու աղբիւր ցուցուց։ այսինքն Սրուսաղէմէն փոխառութիւն, իւր ազգասիրութենէն կամաւոր նուէրք։ Առաջնոյն մինչեւ հիմա չի ցաջողելուն պատճառ եղաւ՝ յանկարծահաս մահ մը։ երկրորդին յուսացուած յաջողութիւնը կիսկատար մնաց՝ այժմեան նեղ պարագայից պատճառաւ։ Բայց եւ այնպէս պարծանօք կըսեմք, որ պարագայից նեղութիւնը չի կրցաւ ազգասիրութեան արգելք ըլլալ, եւ արդէնհին պարտուց համար 200,000 ղուրուշէն աւելի կամաւոր նուէր հաւաքուած է, որուն ցուցակը մօտերս շնորհակալութեամբ պիտի հրատարակուի՝ հետզհետէ հաւաքուած գումարներով մէկտեղ։

Ազգային կեդրոնական վարչութիւնը վստահութեամբ կը յուսայ, որ Ազգը, յիշեալ փոխառութեան պայմանաժամին չի ըսպասելով, ցուցուցած միւս աղբիւրը աւելի առատահոս պիտի ընէ, որպէս զի ժամ յառաջ դարտ բառը բոլորովին անհետ ըլլայ։

Պարտ բառը ինչպէս անհետ ըլլայ կըսեմք, քանզի այժմէն կը խոստանամք, որ այսուհետեւ Ազգը, Սահմանադրութեան շնորհիւ, պարտ չի պիտի ընէ, որովհետեւ Ազգային վարչութիւնը արդէն որոշած է, որ՝

Ա։ « Մինչեւ հին պարտքը կատարեա-
« յապէս չի վճարուի, կամ լաւ եւս՝ մինչեւ
« որ վճարելու դրամը կանխաւ պատրաստ
« չըլլայ, նոր ծախուց դուռ չի բացուի։

« Բ։ Ազգային ամեն հաստատութիւն ի-
« րեն յատկացած եկամուտովը բաւականա-
« նայ »։

Առաջին որոշման գործադրութիւնը արդէն ապահովուած է՝ Ազգային Ժողովոյ եւ խորհրդոյ առ իրեարս ունեցած համաձայնութեան եւ համաձայնութեան յարաբերութիւններով, զոր Սահմանադրութիւնը հաստատած է։

Երկրորդ որոշման գործադրութեանը համար ալ հետեւեալ ապահովութիւնը ունիմք։

Հիւանդանոցի հոգաբարձութիւնը՝ իւր բարեջան խնայողութեան եւ հոգատարութեան վստահանալով, այն Ազգային հաստատութեան բարեկարգ եւ երջանիկ վիճակը հաստատ պահելու համար տարեկան միայն 450,000 ղուրուշով բաւականանալու կը խոստանայ։ Այս համեստ գումարին փոխարէն՝ Ելմտական խորհուրդը աւելի դիւրաշխոստանայ։ Այս համեստ գումարին փոխարէն՝ Ելմտական խորհուրդը աւելի դիւրաշխոստանայ։ Ազգային Պարտիարքարանի եւ դիւանատան ծախքը 240,000 ղուրուշ հաշուելով եւ պատահականներն ալ 80,000 ղուրուշ ենթադրելով, ասոնց դէմ 520,000 ղուրուշ եկամուտ ցուցուած է, որով այս երկու հաստատութեանց ալ ապագայն ապահովցած է։

Ուստի Կեդրոնական վարչութիւնը այս ապահովութիւնները Ընդհանուր ժողովոյդ տալէն ետքը՝ կը խնդրէ որ Ազգային երեսփոխանութիւնը բարեհաճի հաստատելու ներկայ տարւոյս Ազգային տուրքը, որուն բաշխման եւ հաւաքման եղանակը Ելմտական խորհրդոյն կողմէն առաջարկուելով, Քաղաքական ժողովոյ վերջին նիստին որոշուեցաւ։ Սահմանադրութեան 87րդ յօդուածոյն համաձայն։

Որոշեալ գումարն է 400,000ղուրուշ, զոր Կեդրոնական վարչութեան Քաղաքական ժողովը կը խնդրէ Ազգէն, կրկնելով իւր խոստումը, թէ ազգային մնացուկները պարտ չի պիտի ունենան ազգային Սահմանադրական վարչութեան օրով։ Միանգամայն կը յայտնէ, որ յիշեալ ազգային տուրքին գումարէն

400,000 ղրշ.	Ազգային կեդրոնական մնացուկին մէջ պիտի մընայ իւրը պահեսի դրամագլուխ, որպէս զի տարէ տարի աւելնալով որոշեալ ժամանակի մէջ Ազգային տուրքը մեծապէս թեթեւնայ ըստ Սահմանադրութեան։
240,000	Ազգային դաստիարակութեանն յառաջադիմութեանը համար պիտի գործածուի, որուն բնականաբար կը փափաքին բոլոր Հայք, որ ազգին համար երջանիկ ապագայ մի պատրաստել կուգեն։
60,000	Մայրաքաղաքիս կարօտեալ թաղերուն օգնութեանը պիտի յատկանայ։

գումար 400,000 ղրշ.

Այս Ազգային տուրքին բաշխման ցուցակները շինուելու վրայ են, անոր հիմ բռնուելով ազգայնոց իւրաքանչիւրին կարողութիւնը, Սահմանադրութեան 8ՆրդՆ յօդուածոյն համաձայն; եւ այս նպատակաւ ազգայինները (բայց ի անկարողներէն) չորս կարգի բաժնուած են։

Ա։ կարգ 20 էն 30 ղրշ.
Բ։ » 30 էն 60 »
Գ։ » 100 էն 120 »
Դ։ » 120 էն վեր, ըստ չափու կարողութեան եւ ազգասիրութեան։

Ազգային Կեդրոնական վարչութիւնը յիշեալ տուրքը ամենարդար կերպիւ բաշխելու հոգ տանելով՝ հաստատուն յոյս ունի որ ազգասէր Հայազգիք։ Սահմանադրութեան 84րդ յօդուածին եւ հիմնական սկզբանց Դ։ հատուածին համաձայն, սիրով եւ փութով պիտի վճարեն իւրաքանչիւր իրենց բաժնին ինկած գումարը, որով ժամ յառաջ փոխառուած բարեկարգութեանց ձեռնարկութիւնները կըսկսին 'ի յառաջադիմութիւն ազգին։

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Տերութեան գաւառներուն մէջ այս օրերս պղինձ դրամներու կարգէ դուրս առատութիւն մը տիրած է։ Ասոր պատճառը՝ յիշեալ դրամներուն անդադար մայրաքաղաքէս գաւառները փոխադրուիլն է։ Ասկէց զատ, մայրաքաղաքիս Քուռիէ—տ'Օռիան լրագրին գրուած տեղեկութիւններու խօսքին նայելով՝ Անգղիայէն մեծագումար պղինձ կերթայ եղեր Շէրս և ուրիշ քանի մը կղզիներ, 10 նոց, 20 նոց և 40 նոցի մեծութեամբ կտրած, և յիշեալ կղզիներուն մէջ ծածկաբար կոխուելով, Օսմանեան հողը կը մտնեն եղեր։

— Ընդրիանուպօլսէն լուր կուտան թէ ժամանակէ մը 'ի վեր պղինձ դրամները չափազանց չատնալով՝ ոսկի և արծաթէ դրամներն անյայտ ըլլալ սկսեր են քաղաքին մէջ, և հետեւաբար բոլոր առուտուրները պղինձ դրամով կըլլան եղեր։

Պարավաճառները, մսագործները, հացագործները և ուրիշ խանութպաններ պղինձ դրամ չառնելու համար իրենց խանութներն դոցելով, ժողովուրդը իւրաքանչիւր անցեր, բազմութեամբ կուսակալին պալատին առջեւը հաւաքուեր ու խնդրեր է որ այս դէշութեան շուտով դարման մը տարուի։ Սէտր։ Միւլէյման փաշան ժողովին անդամներն ու քաղաքին երեւելիները դումարելով, անոց հետ խորհուրդ ընելէ ետեւ որոշեր է որ պղինձ դրամներուն գինը կոտրուի։ 40 փարանոցն 30ի, 20ոցը 15ի և 10ոցը 7½ի առնուի տրուի։

Այս անօրէնութիւնը խիստ օգտակար արդիւնք մը ունեցեր է։ չորս հինգ աւուր մէջ 3—400 հազար ղուրուշի պղինձ դրամ Ընդրիանուպօլսէն դուրս հանուեր ուրիշ քաղաքներ խրկուեր է ուր 40, 20 և 10 փարայի կերթան։ Դուրսէն ներս պղինձ դրամ երթալն ալ մեկէն դադրեր է։

Այսերկական կառավարութիւնը հրամայեր է Ընդրիանուպօլիս որ պղինձ դրամները բոլորովին արդիւնքին յիշեալ գաւառին մէջ։

— Մայրաքաղաքիս յունաց Պատրիարքիս լրագիրը կը պատմէ թէ ուրբաթ օրը Ի։ Դոնէն երկու դորձակալ և խումբ մը տեսչութեան զինուոր Պալատու դուրսը Պուլղարներուն եկեղեցին դացին յունաց Պատրիարքէն բանադրեալ Հիլարիոն և Եվքսենոս եպիսկոպոսները բռնելու և աքսոր խրկելու, առաջինը Դոնիա և երկրորդը Դասթամպօլու։ Եպիսկոպոսները պատասխան տուին թէ իրենք դատ ունին յունաց Պատրիարքին հետ, ուստի մինչև որ դատաստանին չտեսնուի չեն կրնար երթալ։ Տեսչութեան զինուորներուն հրամանատար Սալիհ փաշան այս պատասխանը տեսչութեան պաշտօնէին հաղորդեց։ Նորին վեհութիւնն ալ բարձրագոյն Մեծ Եպարքոսին և արտաքին գործոց պաշտօնէին խնդրելով, անձամբ եկաւ Պալատ դնաց։ Եպիսկոպոսները եկեղեցին մտած և իրիկուան ժամերգութիւնը կատարել սկսած ըլլալով, տեսչութեան պաշտօնեան չուզեց ժամերգութիւնը խափանել, երբոր դնաց։ Ամերգութենէն ետեւ եպիսկոպոսներն իրենց սենեակը քաշուեցան և Պուլղարներու մեծ բազմութիւն մը անոնց բնակարանին շուրջը հաւաքուեցան։

Կըսուի թէ եպիսկոպոսները վերջապէս յանձնառու եղեր են աքսոր երթալու։ բայց խնդրեր են որ Զատիկէն ետքի մնայ։ Բ։ Դուռն ալ այս խնդրանքին ընդունելով՝ երաշխաւորութիւն առեր է։

— Ֆիլիպէէն լուր կուտան թէ յիշեալ գաւառին յոյն մէտրապօլիտ Բայիսիոս արքեպիսկոպոսը՝ որ Կ։ Պօլսոյ յունաց Պատրիարքէն դլուխ քաշեր էր, Բ։ Դրան հրամանաւը Ֆիլիպէէն վերցուելով՝ Աթոս լեռը (Էյնօրօզ) աքսորուեր է։

— Իզմիրէն լուր կուտան, թէ գաւառին ներսերէն խել մը Ղէրքէզներ Իզմիր իջեր, նորէն իրենց երկիրը դառնալ կուզեն եղեր։ Տեղական կառավարութիւնը յիշեալ Ղէրքէզներուն գլխաւորները կանչեր յորդորեր է որ չերթան, բայց չէ կրցեր համոզել, և մեծ մասն արդէն Ռուսիշոգենաւերով կը մեկնին եղեր։

— Պէրութէն ապրիլ 4/16 թուով Իզմիրի Էնթերասիալ լրագրին գրուած նամակ մը լուր կուտայ, թէ Սայտայի մէջ Պայրամին առաջին օրը ըստ սովորութեան թնդանօթ արձակուած ժամանակը՝ հետաքրքիր բազմութեան մէջ մէկը ռումբով ղարնուեր է։ Անմիջապէս թնդանօթաձիգ զինուորները բռնուեր ու բանտ դրուեր են քննուելու համար, և միւս թնդանօթներն ալ աչքէ անցուելով ըստուգուեր է որ լոկ վառօդէ զատ ուրիշ բան չկար անոնց մէջ։ Այս դէպքը Սայտայէն Պերութ դրուեր է պաշտօնական կերպով, բայց թնդանօթին մէջ ռումբով դրած ըլլալը չէ հաստատուեր, ուստի կը կարծուի թէ դուրսէն մէկը դրած ըլլայ չար դիտաւորութեամբ։

Ինչ և իցէ, այս լուրը Պերութ հասնելուն պէս նաւահանգիստը սպասող երկու անդղլական պատերազմանաւ ճամբայ ելեր ու Սայտա գացեր են։

— Շաբաթ իրիկուն ժամը հինգին միջոցները Սամսթիոյ աղա Համամ ըսուած թաղը հրդեհ պատահելով, 40ի չափ ազգատ հայոց տունեւ 12 խանութ այրեցաւ։

— Երկուշաբթի գիշեր ալ ժամը հինգին միջոցները Ունդաբանի ներսը Հալէլ Աքսար ըսուած թաղը հրդեհ պատահելով՝ շրջակայ փողոցներուն մէջ տարածուեցաւ, և հինգ վեց ճիւղ բաժնելով, Հէյրէկէն մինչև Ունդաբանի դուռը և Թիւչիւք բազարէն մինչև Աղալար ըսուած տեղը 400ի չափ տուն, խանութ, փուռ, ջաղացք, բաղնիք և այլն մոխիր դարձուց, և առաւօտեան ժամը 12 ին մարեցաւ։

— Զատկի տօնին պատճառաւ ազատութեան պարպելու վճռանգաւոր սովորութիւնը այս զատկի օրերն ալ քանի մը գոհ ըրաւ։ Տղայ մը և մեծ մարդ մը կեանքերնին կորուսին։ Իսկ կոտրտած ձեռքերուն, թռած մատերուն, ջախջախած կզակներուն և այլն թիւը շատ է։

Իզմիրի նամակին շարունակութիւնը։
(Տես թիւ 476 477 479)

Երշալոյսը անկողմնակալ և անաչառ յօդուածս պարսաւագիր կ'անուանէ բոլոր հասարակութիւնը ինծի դէմ դրդռելու յատուկ դիտմամբ, և իւր լրագրին միջոցաւ ամեն ինչ Զմիւռնիոյ մերազնէից մէջ վարդադոյն և գեղապանծ վիճակի մէջ կը ներկայացընէ։ Ինքը ազատ է օրթիմիթ ըլլալու, ամեն խառվութեանց և չարեաց երսէն բարիք տեսնելու, Զմիւռնաբնակ մերայինքս համայն տարաբնակ համազգեաց առջև իբր անբիծ և գերափայլ դոհար հրուչակելու, իր լրագիրը ամեն հայկական թերթերէն դեր'ի վեր դասելու։ սակայն ներելի է և մեղ իր մոլար վարդապետութեան չի հետեւիլ և չի շողքորթել, քանի որ կ'զգանք ազգային վիրաց այնպիսի սիրտմաշ կսկիծներ, որ ինքնահաճ և պաղարիւն սրտի մը անհպելի են։ քանի որ հաւատի եմք թէ ընդհանրապէս մեք Զմիւռնացիքս ինքզինքնիս անշարժութեան մէջ կը համարինք մեր նախկին մտական և բարոյական յառաջադիմութեան նկատմամբ, մեր հեռաւոր արեւակցաց արդի հայրենասիրական ջանից համեմատութեամբ։ և քանի որ համոզեալ եմք թէ մեր լրագիրը այս հետաքննին, բանագատ, և լուսաւոր դարուս լրագիրը չէ, այլ հինաւուրց պարծանաց կոչնակ մը, որուն սաղտուկ շշուկը մի միայն իր յատուկ թաղին բնակչաց հեշտալուր կերևի։

Ինչպէս բանական մարդս, նոյնպէս ժողովուրդ մը յառաջընթաց վիճակի մէջ չի համարուիր՝ եթէ այժմեան լուսաւորութիւնը և փորձառութիւնը յար և նման է քանի մը տարի առաջ վայելածին։ Ընդհանրապէս արեւելեան քաղաքակրթութեան մեկնշանաւոր կերպարանքն է՝ տարի մը միջոց մը քալել և յանկարծ մըշտընջենաւորապէս կանգ առնուլ, վերըստին չի քալելու պայմանաւ, ինչպէս է էնական և հնդկական քաղաքակրթութիւնը։ Եւ ինչո՞ւ, վասն զի մենաձառութիւնը, շահախնդրութիւնը, և Երշալուսոյ պէս մեռցական թերթեր և լեղուներ կը գդուեն ու կը սնուցանեն ժողովրդեան այն մեռյուն ու հեղգ կացութիւնը, կոյր հնամոլութիւնը։

Եթէ մեր նախնիք դովելի եղան ժամանակին քաղաքակրթութեան իրենց բարոյական և նիւթական հարկը ըստ կարի վճարելով, ըսել չէ թէ զմեզ յաստագայս նոյն ներդութենէն ազատելու դիտմամբ ըրին, այլ օրինակ տալ ուզեցին որ նոյն ժառանգական կտակը ճոխացընենք և մեր ժամանակի բերմանց համեմատ զայն յաջորդ սերնդոց նոյն օրինակաւ առանձնք։

Ասման չինական ոգւոյն՝ Զմիւռնական լրագրին ոգին մեր քաղաքին քաղաքակրթութիւնը իր ծայրագոյն կատարը հասած՝ և մեր տարաբնակ եղբարքը միականի համարելով՝ կը խրատէ Զմիւռնիացւոյս որ քայլափոխմ'ալ չառնունք դէպ 'ի լուսաւորութիւն, թէ պէտք է գոհ ըլլանք մեր վիճակէն։ որ ցաւակցութեան արժանի չէ, թէ դիտութիւնը մեր ճակտէն և ոսկին մեր քսակէն առատօրէն կը վազէ, և թէ բոլոր « հասարակութիւնս, ('ի բաց առեալ նամակագիրդ) ուսումնական է։ »

Երշալոյսը այս մասին չի սխալիր, այս անգամ իրաւունքը իրն է, եթէ իր լրագրը կը բռնէ իրր կշռոյ և չափ լուսաւորութեան։ Այս անխաբ կշռով՝ իր լրագրին առաջին թիւը թերևս լաւագոյն գտնէ քան զքանամեայ վերջինն։ այս կշռով Զմիւռնիացին ա՛լ յառաջադէմ կը գտնէ

նէ իր նախկին աղդասիրական եռանդեան մէջ քան թէ այժմեանին։ սա կշռով ամեն ժողովուրդ կրնայ պարծիլ որ յառաջադէմ է։ ըստ որում, ահա բնակամտպէս կ'ապրի կամ կը բռնի։ այն կշռով Աբշալոյսը կրնայ ըսել թէ կը հրատարակի քսան և մէկ տարիէ ի վեր, ըստ որում հիմա տան և հինգ օրն անդամ մը լոյս չի տեսած կը մեռնի և նպարավաճառին կըրպակը կը թաղուի։

Երբ ժողովրդեան մը վիճակը համեմատել և ճանչնալ հարկ ըլլայ, ի հարկէ անոր անցեալը, այլ և այլ յարաբերութիւններն ու միջոցները, և իր աշխարհագրական դիրքը աչքէ չենք հեռացներ։

Զմիւռնիոյ Հայոց նշանաւոր գաղթականութիւն մ'ըլլալը ամեն մարդ գիտէ, մեծ մեծ ազգասիրական գործեր ժամանակաւ կատարելուն ամեն մարդ կը վկայէ, դիւրահաղորդ և ազատամտոյց յարաբերութիւններ ունեցող դիրք մը բռնելը ամեն ոք կը խոստովանի։ սակայն այս առաւելութիւններէն յառաջադոյն քաղաք օգուտները ցարդ յամենայն մասին անընդհատ քաղաք ըլլալուն ո՞վ կրնայ երաշխաւոր կենալ։ ոչ ոք, բայց միայն Աբշալոյսը, և այն ալ այս միջոցին։

Ուստի իբր ճշմարիտ բարեկամ հայրենակցաց, քանի մը անաչառ խօսքուղղեցի անոնց առաջին նամակիս մէջ սա իմանալով։ Սիրելի՛ արենակիցք իմ, մեր հեռաւոր նախնիքը զարմանօք կը դիտեն մեր ազգային գործոյ անկարգութիւնը և քանի մը անձանց բռնակալութիւնը։ կը հիանան թէ ի՛նչպէս այս ցաւալի վիճակին մէջ անփոյթ և վհատեալ կը նստինք, մինչ դեռ երբեմն բոլոր Հայոց նախանձելի էինք մեր աղատասիրութեամբ և հայրենասիրութեամբը։ Ան թերութիւններ և զեղծմունքներ մեր մէջ, զրոս խլել պէտք է։ ունինք պակասութիւններ, որոնցմէ և ես ինքս զերծ չեմ, զրոս ուղղել պէտք է։ Իմ սիրոյս մէկ թերեւ նշանը համարեցէք իմ հանարձակութիւնս՝ որով զմեզ ճարակող վէրքերը կը բանամ և դարման կ'առաջարկեմ։ Մի սրտմտիք եթէ ըսեմ որ ընդհանրապէս ունայնամիտ, անդդայ ենք դարձեր։ Մի կարծէք որ ժողովուրդ մը իր պաշտօնը կատարած կը սեպուի երբ իր հարցը ժառանգութեան պարէնով միայն կապրիս գիտցիք որ ժողովրդեան մը կենաց մէջ ընկերեան մէկ յառաջադէմ քայլափոխը՝ այսօրուան լուսաւորութեան համեմատութեամբ յետասխաղաց հետք մը կը համարուի։ . . . Հարժինք, արժանի ըլլանք մեր հանբաւոյն և հանարման . . . .

Այս խօսքիս Աբշալոյսն է կը զայրացնայ ու կը պոռայ։ «Մի՛, մի հաւատաք, Զմիւռնացիք, այն մեր խորթ հայրենակցին։ բոլոր ըսածը զրպարտութիւն է։ դուք իմ խօսքիս նայեցէք։ ես ձեր հին և ծերունաշրջդ մտերիմն եմ։ դուք շատ յառաջադէմ, շատ հարուստ, շատ երևելի, շատ ուսումնական էք։ խոովիչ և բռնաւոր չեկայնին և չեկան մեր մէջ . . . ամեն ինչ յանդորրութեան և խաղաղութեան մէջ է։ Տե՛ս մեր վարժարանը ի՞նչպէս տղաքներով լեցուն։ մեր եկեղեցին ի՞նչպէս սիւնազարդ և քարաշէն է։ տե՛ս մեր ազգային կալուածներէն ո՞րքան հազարաւոր ոսկի կը թափին, քանի՞ քանի միլիոններու տէր ենք։ . . սքանչելի տեսարան։»

Այս խօսքերը համառօտիւ վերլուծենք, և տեսնենք ինչ արժէք ունին։

Մնացեալը հետեւեալ թուով

Հետեւեալ նամակին հրատարակուիլը կը խնդրուի լրագրոյս մէջ։

«Մեծարգոյ տէր։

«Աբեւելեան Դարի ապրիլ 10, թիւ 22 թերթին մէջ «Խօրօշ օղու և Պաթնամաճառ Բուզանդ» խորագրով դէպք մը յիշուած է։ Այն Խորօշ օղուն արդի պաշտօնին մէջ ընդունելու երաշխաւորութիւնը նուաստս ստորագրութեամբ բն ըլլալովը՝ յիշեալ դէպքը պաշտօնական կերպիւ ստուգելու ստիպուեցայ, և հետեւաբար ամենայն ճշդութեամբ խնդայ որ, նախապէս՝ Մաղաբա երթալու պատրաստուած՝ չէ թէ հնկան մը, ինչպէս որ կը բանդագուշէ Աբեւելեան Դարի դրիչը, այլ՝ Պօլսեցի Խաչատուրեան Զօպան Կարապետ ըսուած անձի մը անցագիրն է պատճառ տուած յիշեալ ոսկեղինիկ դրչին զառանցանացը։ Երկրորդապէս, չէ թէ մէկ հատ՝ ինչպէս կը գրէ նոյն ճարտար դրիչը, այլ՝ երկու անցագիր, մէկը ճամբու՝ միւսը զէնքի համար։ Երրորդապէս, ոչ այնչափ երկար ասուլիս, ինչպէս կը ճառատէ անհեթեթ ճարտասանը, այլ ըստ օրինի երկու վճռական առաջարկութեամբ, նախ թէ — 80 ղուրուշ պիտի վճարէք։ — Երկրորդ, եթէ ձեր անկարող վիճակը չդայի, 120 ղուրուշ պիտի վճարէիք։ — Զորրորդապէս, չէ թէ ամբողջ իւր անձին սեփականած է Ճուռմանխօսին կարծեացը պէս, այլ՝ 11 ղուրուշ ճեմարանին, 45 ղուրուշ գին երեք տարուան հարկին, 6 ղուրուշ ճամբու անցագրին, 3 ղուրուշ զէնք կրելու հրամանագրին, 1 ղուրուշ Գաբանթինային, 2 ղուրուշ վարագայի երկու թերթերուն, և 12 ղուրուշ ալ երկու թէղքերին համար իբրև անձնական վարձ՝ ամբողջակի 80 ղուրուշ ընդունուած է, չէ թէ բուն իսկ ճամբորդի ձեռքէն՝ այլ Աբեւելեան Դարի կոմնամաճառէն, որն որ Մինգաբիւղի միքտարէն յատուկ յանձնարարականաւ եկած է Խօրօշ օղուն։ Այսուն որոյ ձեր իրաւախոհ ազգասիրութիւնը թախանձել հարկադրեցայ, որպէս զի այս դրաւոր ու միանդամայն ապդարացի բողոքս, զորն որ Աբեւելեան Դարի խմբագրին կուղղեմ, Մասիս ազգային թերթերնուդ օգտաշատ էջերուն մէջ ընդունիլ յօժարամտէք։ որով իմանայ թէ յիշեալ ճշմարտասանը՝ կամ իր խօսքերը մաղէ անցուցանելու, և կամ մեր արդար գանգատանացը ըստ ամենայնի ճշդութիւնը լուութեամբ և եթէ խոստովանելու զլխանի։

«Դարեհաճեցէք, մեծարգոյ տէր, խնդարհ սրտակցիս առ հարիւր թախանձանացը իրաւասէր ոգւով զլխանելու։

Մնամ, և այլն։

20 ապրիլ 1861 Ս. Թ.
Խասգիւղ Բալէնտէրեան»

Բարեգործական Ընկերութեան կաբևոր գործոնը համար ապրիլ 30 Նոր կիւրակէի օրը Համազգեաց Ընկերութեան խորհրդարանը (Լալէ փողոցը թիւ 12) ընդհանուր ժողով պիտի գումարուի, որուն դիւանը կազմէ յարդի ընկերաց որ նոյն օրը ներկայ գտնուելու բարեհաճին առանց զանցառութեան։

ՆՈՐԱՏԻՊ ԳՐԵԱՆ
ԱՌ ՁԵՌՆ
ԱՀԽԵՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
ՆՈՐ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՀԱՄԵՄԱՏ
ՏՂԱՑՈՅ ՍՈՐՎԵԼՈՒ ՅԱՐՄԱՐՅՈԱԾ
ԵՒ ՇԱՏ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐՈՎ ԶԱՐԴԱՐՈՒԱԾ
ՏՊԵԱԼ Ի Կ. ՊՕԼԻՍ
Ի դպրոցի Ե. Յարութիւն Ե. Մինասեան
Մայրաքաղաքիս ամեն հայ գրավաճառն ի լուն քով կը գտնուի։

ԾԱՆՈՒՑՄՈՒՆՔ

ՉԿԸՆ ԻՒՂ

Մաքուր եւ անուշահամ

Գաղղեացի Տոքթոր Օթիէ բժիշկին և Շէվրիէ դեղագործին պատրաստած որուն մէջ ձուկի հոտ և համ ամենևին չկայ։

Կը գտնուի Պէյօղլու Տէլլա Սուսայի դեղարանը։

Աս լրագիրը շաբաթն անգամ մը կելլէ չորեքշաբթի օրերը։ Իսկ որ կուգէ կրնայ ստորագրուիլ, Կ. Պոլիս՝ Զինիլի խանը լրագրոյս գրասենեակը։ Իսկ դուրսերը՝ հոգաբարձուներն են՝

ԻԶՄԻՐ. Յովհաննէս աղա Մազուտեան։
ԵԳԻՊՏՈՍ. Շաւարշ աղա Ալիքիարեան։
ԱՆԴՐԻԱՆՈՒՊՕԼԻՍ. Մանուէսի Սուքիաս աղա Գալուստեան։
ՏՐԱՊԻԶՈՆ. Պօղոս աղա Կիւրճեան։
ԹՈՒԼԱ. Մանուէսի Յակոբ աղա Աղլադեանեան։
ԿԱՐԻՆ. Կարապետ պատուելի Զաքարեան։
ՊՐՈՒՍԱ. Կարապետ աղա Էսկիշէհիրլիեան։
ՆԻԿՈՄԻԴԻԱ. Պ. Տ. Մուրատեան։
ԹԷՔԻՐՏԱՂ. Պ. Գրիգոր Մալղարացեան։
ՎԱՆ. Պ. Մկրտիչ Տ. Ատոմեան։
ԽԱՐԲԵՐԴ. Պ. Գէորգ Ճաճարեան։
ԵՐԶՆԿԱ. Մ Դանիէլաղա Խազանճեան։
ԱՏԱԲԱԶԱՐ. Մանուէսի Յակոբ աղա Տ. Գրիգորեան։

Ուրիշ քաղաքներէ ստորագրուիլ ուզողները՝ այս տեղերէն մէկուն հետ կրնան դիմակցիլ։

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ԳՐԱՄՈՅ ԱՐԺՈՂՈՒԹԻՒՆԸ ԹՂԹԱԴՐԱՄՈՎ 27 ԱՊՐԻԼ	Հինգշաբթի 20	Ուր. 21	Շաբ. 22	Բշ.	Գշ.	Դշ. 26
	Ղուրուշ	Ղրշ.	Ղրշ.	Ղրշ.	Ղրշ.	Ղրշ.
Օսմանեան լիրա Մէճիտիէ	172-20	175	175-10			185-20
« 20Մնոց Արծաթ	53-15	54	54			56
Խազնէ թահվիլի	55	55-5	55-25			67
Էսհամը ճէտիտէ	46-20	46-30	47-10			50-20
Անգղիական լիրա	194	194	194			206
Գաղղիոյ 20 ֆրանքնոց ոսկի	155-30	156	156			165
« 5 ֆրանքնոց արծաթ	57-30	58-10	58-10			41-10
Ռուսի բոլ իմբէռիալ	156-10	159-20	159-20			168
Գարպոլանց	50	50	50			51
Սօֆիրին	264	267	267			280
Աւստրիոյ դէրբիմից	88-30	90	90			95
Հինգնոց քսանոց. հաղարին	550	580	580			700

ՓՈԽԱՆԱԿՈՒԹԵԱՆ (ԴԱՄՊԻՕ) ԳԻՆԵՐԸ ԹՂԹԱԴՐԱՄՈՎ ԱՌԱՆՑ ՍՏՕՆԹՕՅԻ 27 ԱՊՐԻԼ	
Լօնտրա 31 օր պայմանաժամ	
« 5 ամիս «	
Փարիզ «	
Մարսիլիա «	
Վիէննա «	
Թրիէստ «	
Լիվորնո «	
Ճէնովա Լ. Ն. «	
ԻՄ ՄԷԹԱԼԼԻՔԻ ՀԵՏ	
Լօնտրա	
Մարսիլիա	

ՄԵՏԱՔՍ (ԻՓԷԼՔ)			
Տէմիրտէշ ընտիր տակ.	«		
«	1	«	420—425
«	2	«	590—415
«	3	«	
Սէլէ Պրուսա ընտիր տակ.	«		
	1.		540—580
	2.		550—560
	3.		
Մէշտուտ	1.		550—570
	2.		525—540
	3.		
Ֆիլաֆիւռ 10—12 եւ 11—12			440—470
Գօզա Պրուսա չոր			165—225
Կէմլէք եւ Մահալըճ			200—240

ԱՐՄՏԻՒԲ
Կ. ՊՕԼԻՍ 27 ԱՊՐԻԼ

Յորեն Բումէլիի	38—40
« Խամայիլի	42 —44
« Կալացի	44—46
« Թայղան	00—00
« Խարայիլ կակուղ	55—56
« Բումէլիի կակուղ	55—57
Եգիպտացորեն Կալացի	00—00
դարի Բումէլի	16—17
Վաճառականոցիս մէջ կայ ընդ ամենը 220000	
Գրիւ յորեն եւ 20000 գրիւ դարի։	

ԶԱՆԱԶԱՆ ՆԻՒԹԵՐ	
Գխտոր (Մաղը) սեւ	16-20 17
Կանանչ եւ ճերմակ	9— 10
Գեղին հասիկ (ճէհրի) Էնկիւրիւ	5— 6
Բուրդ Գէրբիմ կէս լուացած.	Ի Կնդ. 150—160
Չի լուացուած	150—145
Տաճկաստանի	520—
Թիֆթիք Էնկիւրի	58-10 59
Մահմուդիյէ	
Ամիսն Գարա Հիսար	230—235
Գիմրէ	32— 36
Տերեւ	50— 52
Խէժ Արաբիոյ (Զամք արապի)	
Պղինձ (Պաղբր). Թօքաթ	21— 22
Կիւմիւշ-խանէ	22— 23
Մեղրամոմ դեղին Տրապիզոն	30— 34
Անատօլու	27— 28
Սուսամ Բումէլիի Քիլ.	
Կտաւատի հոտ (Քէթէն թոխ.) Բում.	
Անատօլու	
Զէթ (Զէյթին եաղը) Այվալըգ Հօխայ	— —
Կրիտ	— —
Բամբակ Գըրք-Ազաճ եւ Գասապա Կնդ.	
Ասոր. Կիպրոս. Ատանա	
Կաղին (Ցնտրգ) Տրապիզոն	110—105
Բումէլի	130—135
Բրինձ Եղիպտոս Բէչիտ Հայ.	4-10 4-10
Տամիէթ	4-20— 4
Աճառ (Սապոն) Գանտիա	— —
Միտիլի	— —

ԱՐՏԱՔԻՆ ԲԵՐՔ		Ղուրուշ
Խանվէ Ռիօ եւ Գարիօ	100 Հայ.	1555—1505
« Մառթին եւ Սէյլան	« «	
Շաքար գլ. (քէլլէ) 6-10 Լա. Կնդ.		492—498
« փոչի (Թօզ)	«	456—460
« Հոլ. գլուխ	«	465—470
« փոչի	«	450—456
« Գաղղ. գլուխ	«	459—465
« փոչի	«	450—455
« Հավանա մնտուկով	«	250—260
« Բուրբոն (չուվալ)	«	250—240
Պղպեղ (պիպէր).	Հայ.	— —
Լեղակ (չիվիտ) Պէնկալա	«	145—160
« Մատրաս	«	70— 75
Որդան կարմիր (գրբմրզ)		
առաջմագոյն	«	100—105
« տեսակ Բ.	«	80— 85
« « խոնաւ	«	55— 56
Թէյ (չայ) Գոնկօ	«	65— 80
« Բէ.քօ.	«	100—110
Հանքածուխնիւ-քիսաթ ըլցկ. Շէ.		26—27
« Լիվրբուլ	«	25—24
« Գարտիֆ	«	24—25
Անագ (գալայ)	Կնդ. Ղ.	1408—1415
Անուշատր (Նըշատըր)	Հայ.	
Պողպատ (Զէլիք) թ. 0 եւ 00	Կնդ.	190—200
Կապար (Գուրշուն)	«	230—210
Թիթեղ (Թէնէքէ) զոյգ մնտուկ	«	496—510
Զինք տոփատակ թ. 8—12	Հայ.	7—7-20
Երկաթ Անգ. ձողաձեւ (չուսուդ)	Կնդ.	68— 70
« Բեւեռոյս	«	75— 80
« Տախտակ	«	115—120
« Բոլորակ	«	110—115
« Ռուսիոյ	«	145—155
Քարֆիձա	Հայ.	5— 5-20
Ծծումբ (քիւ-քիւրտ) Խոպիա	Կնդ.	70— 75
Իսպիսակ ճէն. զոյգ Մն.	«	280—500
« « Պէրգ.	«	155—165
« « Թրիէսթ	«	95—100
Ռում Անգղիոյ	Կալ.	15—15-20
« Ամերիկա	«	15— 14
Գոնեաք	Հայ.	17— 16
Բրինձ Խապլիոյ	«	4—
« Հնդկաստանի	«	
Սպառմաչէթի	«	25—27
« Թրիէստ եւ Գաղղ.	«	18— 22
Կարագ Ռուսիոյ	«	16— 17
Գէօսէլէ 14 Գիլ.	«	500—550
Բամպակ մանած թ. 8—14	«	24— 22
12—20		25-20— 24
16—24		25-20— 26
20—50		27— 50
« Էքսթրայ 8—14		24-20— 25
12—20		27— 28
16—24		29— 50
20—30		50-20 52

Խմբագիր Տնօրէն
Կ. Ա. ԻՒԹԻՒՃԵԱՆ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՄԱՍԻՍ ԼՐԱԳՐՈՅ
Կ.-ՊՕԼԻՍ ԶԻՆԻԼԻ ԽԱՆ